

FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ KDE – V JAKÉM REGIONU/STÁTĚ? Z POHLEDŮ TEORIE SOCIÁLNÍ KONTROLY JAKÉ KONKRÉTNÍ?

F

NENAPLNĚNÉ ZADÁNÍ, CHYBÍ ÚVOD S CÍLEM A JEHO ZDŮVODNĚNÍM, NENÍ JASNĚ SPECIFIKOVANÁ JEDNA SKUPINA OSOB BEZ DOMOVA V DANÉ LOKALITĚ/STÁTU, TEORIE NEJSOU DOSTATEČNĚ ROZPRACOVANÉ, CHYBÍ KAPITOLA OPERACIONALIZUJÍCÍ A TESTUJÍCÍ TEORETICKÉ VÝROKY, V ZÁVĚRU ABSENTUJÍ ÚVAHY O JINÝCH MOŽNÝCH VYSVĚTLENÍCH /TEORIÍCH VZNIKU DANÉ KONKRÉTNÍ SKUPINY OSOB BEZ DOMOVA V DANÉ LOKALITĚ

SOCIÁLNÍ DEVIACE, SPR209

Tullia Reucci

407062, Psychologie – Sociální práce

Fakulta sociálních studií MU, 2014/2015

Obsah

1. Úvod.....	2-3
1.1. Definice bezdomovectví.....	2
1.2. Aplikace teorie sociální kontroly k vysvětlení fenoménu bezdomovectví.....	3
2. Teorie sociální kontroly.....	3-4
2.1. Travis Hirsch.....	3
2.2. Ivan F. Nye.....	3-4
3. Možnosti aplikace teorie sociální kontroly pro vysvětlení fenoménu bezdomovectví	4

4. Závěr	5
5. Zdroje	6

1. Úvod

Chybí zde odstavec o čem stat' je, jakým tématem se zabývá a proč (s odkazem na relevantní statistiky, studie, literaturu), co je jejím cílem, jak bude cíle dosaženo a proč právě daným způsobem. Jak je text strukturován a proč ve vazbě na cíl práce.

1.1 Definice bezdomovectví

Jednoznačně definovat skupinu lidí bez domova není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jak píše Hradecký a Hradecká (1996) nejedná se pouze o lidi, kteří trvale žijí na ulici. Taková je pouze všeobecná představa. Kvůli této představě ale vyloučíme z cílové skupiny i lidi žijící v nejistém bydlení, nebo potencionálně ohrožení bezdomovectvím – squatteři, lidé stíídající podnájmy, apod. (viz. tamtéž s. 27).+ uveďte odkaz na další, novější zdroje pojednávající o bezdomovectví!

Z těchto typů životní situace můžeme přesněji určit 3 druhy bezdomovectví – zjevné, skryté a potencionální. Zjevné bezdomovectví se nejlépe demonstruje na lidech pobývajících na nádraží a využívajících charitativních služeb ve větších městech. Tyto lidi běžné potkáváme a tvoří u široké populace hlavní prototyp bezdomovce. Dalším druhem je bezdomovectví skryté. Jedná se právě o ty lidi, kteří často stíídají bydlení, využívají bydlení u svých známých, přespávají v podmínkách, které nelze kvalifikovat jako bydlení (sklepy, chatky, stany, atd.). Navíc nevyužívají charitativních služeb, proto je tento druh bezdomovectví označován za skrytý – v podstatě se o něm neví. Posledním typem je bezdomovectví potencionální. Je to ta skupina lidí, kteří žijí v nejistém podnájmu, či se ocitají v obtížné životní situaci, která by mohla vyústit ve ztrátu bydlení. Druhá a třetí skupina je občany i organizacemi pomáhající lidem bez domova více opomíjená než první. Přitom není zřejmé, že jejich situace je méně závažná a komplikovaná (Hradecký a Hradecká, 1996). Proč zde o tom píšete – jakými typy osob bez domova se tedy budete zabývat Vy a proč????

Mírně odlišnou definici používá evropská organizace FEANTSA (2011): první skupinou jsou lidé bez jakéhokoliv přístřeší (částečně se mohou překrývat se skupinou zjevných bezdomovců), zkratka lidé žijící na ulici; druhou skupinou jsou lidé bez trvalého místa pobytu, kteří ale dočasně využívají některé instituce, nebo přístřešku k bydlení (tato skupina může částečně spadat do zjevného bezdomovectví – lidé dočasně pobývající v institucích pro ně určených, částečně do skrytého – různé druhy přístřešku); třetím typem jsou lidé žijící v nejistých podmínkách a ohrožení sociálním vyloučením, jehož příčiny mohou být různé – nejistý podnájem, domácí násilí, vypuzení z domova, aj. (tuto skupinu lze ztotožnit se skupinou potencionálního bezdomovectví); poslední skupinu tvoří lidé žijící v nevyhovujících podmínkách (karavany, ilegální campy, nebo v přelidněném prostoru).

Tyto definice jsou nám užitečné, protože nám pomáhají pochopit různorodost skupiny lidí bez domova. Byla jsem v brněnském seskupení laiků, kteří dobrovolně pomáhají lidem bez domova. Nepoužívají pojem *bezdomovci*, nýbrž *chudí*, což může být v určitém ohledu přesnější označení, přesto však nepokrývá celou skupinu lidí, o kterých se bavíme. Příkladem může být např. specifická skupina lidí, kteří jsou obětmi domácího násilí a jsou tudíž sekundárně ohroženi ztrátou domova, nebo narkomanů, kteří se rovněž sekundárně důsledkem finanční či rodinné krize mohou také ocitnout bez trvalého bydlení, atd. V této práci se však bude pro zjednodušení používat pojem *lidé bez domova* jednotně pro všechny členy skupiny.

Je patrné, že lidé bez domova a lidé potencionálně ohrožení ztrátou domova jsou skutečně heterogenní skupina. Toto uvědomění nám může pomoci odhlédnout od všeobecně rozšířeného pohledu laiků na bezdomovce a lépe tak pochopit jejich situaci. Heterogenita skupiny se projevuje ve více oblastech – příčina vzniku bezdomovectví, gender, věk, etnicita, míra sociálního vyloučení, šíře lidského kapitálu, a mnoho dalších faktorů, které si lidé bez hlubšího zkoumání této problematiky neuvědomují.

Zvláště příčina vzniku bezdomovectví nám pomůže si uvědomit, jakým způsobem je vhodné pracovat s **jednotlivými členy** této cílové skupiny. Někteří členové se víceméně dobrovolně, nebo alespoň vědomě rozhodli pro tento způsob života kdo – o jaký jde podíl osob z celku osob bez domova? Uveďte odkaz na relevantní zdroj této informace!!!! Těchto osob příliš není!!!!(zde dále můžeme uvažovat o příčinách nepřizpůsobivosti). V takových případech je bezdomovectví primární příčinou samo o sobě a nevzniklo v důsledku jiných vnějších příčin (pouze vnitřních na základě rozhodnutí, vědomí či vůle člověka, který je bez domova).

Jiným typem bezdomovců jsou lidé, kteří se ocitli „na ulici“ v důsledku nějaké jiné vnější příčiny. Spektrum takových příčin je skutečně široké může se jednat o důsledek ztráty zaměstnání, propuštění z vazby, propuštění z dětského domova, či výchovného ústavu, útěk z domova (rodinná krize – rozpor s pečující osobou/obětí domácího násilí), aj.

Z různorodosti této cílové skupiny vyplývá, že práce a komunikace (řešení krizové situace) bude s jednotlivými členy různé a cíle intervence se mohou diametrálně lišit. Různé způsoby intervence budou krátce naznačeny v dalších částech této práce, ačkoliv nejsou jejím cílem.

Jaký typ osob bez domova Vás zajímá a proč? NEMŮŽETE POROZUMĚT FENOMÉNU BEZDOMOVECTVÍ, KTERÉ JE, JAK SAMA UZNÁVÁTE, HETEROGENNÍM JEVEM, ANIŽ BYSTE BEZDOMOVECTVÍ DEKONSTRUOVALA NA JEDNOTLIVÉ SKUPINY OSOB, PROTOŽE U NICH JSOU MOTIVY BEZDOMOVECTVÍ ODLIŠNÉ!!!!!! JINÉ PŘÍČINY/MOTIVY VZNIKU BEZDOMOVECTVÍ JSOU U DUŠEVNĚ NEMOCNÝCH VS ZDRAVÝCH, JINÉ U SQUATTERŮ, JINÉ U OBĚTÍ DOMÁCIHO NÁSILÍ, JINÝ U OSOB PROPUŠTĚNÝCH Z VĚZENÍ, JINÝ U OSOB OPOUŠTĚJÍCÍCH DĚTSKÉ DOMOVY, TOTO JE NEDOSTATEČNÝ PŘÍSTUP!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!§

VYBERTE JEDNU SKUPINU A TU JASNĚ CHARAKTERIZUJTE!!!!

1.2 Aplikace teorie sociální kontroly k vysvětlení fenoménu bezdomovectví

Pro vysvětlení fenoménu bezdomovectví KOHO KONKRÉTNĚ A KDE? by bylo jistě vhodné použít více teorií a vzhledem k heterogenitě skupiny, která byla naznačena v úvodu, by jich více než jedna našla své uplatnění.

Nicméně pro účely této práce bude vhodné zvolit jednu teorii, která nám pomůže vysvětlit okolnosti vzniku bezdomovectví. Přesto je zřejmé, že tuto teorii nebude možné globálně uplatnit na všechny členy cílové skupiny bezdomovců.

Mezi teorie sociální kontroly spadá více autorů, kteří se zaměřují na jednotlivé aspekty kontroly a rozvíjí tak další teorie.

V této práci bude podrobněji rozvinuta *teorie sociálních vazeb* autora T. Hirschi a *teorie rodinné kontroly* autora I. Nye. Pomocí těchto dvou teorií se tato práce pokusí vysvětlit potenciální faktory, kterou mají vliv na ztrátu domova. Je důležité ještě jednou zdůraznit, že tyto teorie nejsou „vše-vysvětlující“ a nelze je uplatnit jednotně na celou skupinu lidí bez domova, avšak mohou pomoci lépe pochopit některé možné příčiny vzniku bezdomovectví u některých lidí.

Na základě hlavních konceptů těchto dvou teorií formulují pracovní otázku takto:

- 1) Existuje souvislost mezi slabými vazbami s blízkými osobami a bezdomovectvím osob v mladém věku?

Okruh osob jsem omezila lidi bez domova v mladém věku (18- max. 30 let), protože do této doby je do určité míry možné kompenzovat slabé sociální vazby s blízkými osobami vytvořením nových pro člověka důležitých vazeb především v podobě blízkých partnerských vztahů. Samozřejmě se nejedná ani o kompletní náhradu sociálních vazeb v období dospívání, ani o vyloučení možnosti navázání blízkých vztahů pro starší osoby. Jedná se pouze o omezení z hlediska možností této práce a některými předpoklady z oblasti teorie vývojové psychologie.

2. Teorie sociální kontroly

2.1. Travis Hirschi

Hirschi (1969) vychází z předpokladu, že člověk je schopen páchat delikventní jednání, protože jeho vazby JAKÉ, JAK DEFINOVANÉ, V ČEM SPOČÍVAJÍ? TYTO INFORMACE BUDETE POTŘEBOVAT K TOMU, ABYSTE TYTO VAZBY OPERACIONALIZOVALA DO PODOBY KONKRÉTNÍCH PRACOVNÍCH OTÁZEK V NÁSLEDUJÍCÍ ČÁSTI TEXTU!!!!k tradičním hodnotám (řádu) byly narušeny. Zde je nutné lépe operacionalizovat pojem delikvence. Musíme jej rozšířit k nadřazenému pojmu deviace, abychom jej mohli uplatnit také na skupinu lidí bez domova. Není totiž inherentní, že lidé bez domova se chovají delikventně (páchají trestné činy), avšak jistým způsobem porušují tradiční hodnoty a normy – chovají se deviantně. Přesto jsou více náchylní kvůli své nepříznivé životní situaci ocitnout se za hranicemi zákona a to např. jednoduchým způsobem, že přijdou o občanský průkaz a pobývají tedy na území státu ve své podstatě ilegálně. Dalším příkladem může být přespaní v opuštěné budově, která však právně náleží fyzické osobě, apod. Dle Hirschiho (1969) je za deviantní chování považováno chování odchylující se od normy. Normou je zde myšlena větší nebo „mocnější“ skupina lidí. Norma je tedy určena spíše statisticky. Za hlavní vazbu je považována vazba („bond“) jedince ke společnosti (tamtéž s. 233).

2.2. Ivan F. Nye

Autor Ivan F. Nye se zabýval vlivem rodiny na juvenilní delikvenci (cit. podle Cullen a Wilcox, 2010). Ačkoliv z dnešního pohledu je studie I. Nye metodologicky spíše nedostačující, přinesla inovativní pohled v tom, že zkoumala studenty středních škol a ne již odsouzené pachatele trestných činů (tamtéž s. 670). Pro nás může být tento pohled inspirující ve smyslu potencionálního bezdomovectví, jak se o něm psalo v úvodu. Důležitá je premisa, že **deviantní chování, či jeho počátky, je možné identifikovat i v raném (mladistvém) věku???** U JAKÉHO TYPU OSOB BEZ DOMOVA TATO PREMISA PLATÍ?????????????????????. Někteří autoři, zejm. psychoanalytických teorií, by pátrali po příčinách deviantního chování ještě mnohem dále – již v raných dětských letech. Tyto teorie je dobré brát v potaz, ačkoliv nespádají do obsahu této práce. Nye zkoumal různé faktory, které by mohly korelovat s mírou delikvence, a jedním z důležitých zjištění bylo, že u rozpadlých rodin ve smyslu rodinného konfliktu (příčemž po legální stránce byla rodina soudržná – rodiče nebyli rozvedeni) se vyskytuje vyšší míra delikvence u mladistvých, než je tomu v neúplných rodinách (tj. rodiny po legální stránce rozpadlé – rozvod), kde je však zachována silná vazba s pečující osobou (Cullen a Wilcox, 2010). Nye identifikoval 4 druhy rodičovské kontroly. Při její absenci dle tohoto autora dochází k deviantnímu chování (tamtéž s. 671). JAKÉ KONKRÉTNĚ, V ČEM SPOČÍVAJÍ, DTTO JAKO POZNÁMKA VÝŠE!

3. Možnosti aplikace teorie sociální kontroly pro vysvětlení fenoménu bezdomovectví

Jak píše Hirschi (1969) **odtržení od druhých je způsobeno aktivním interpersonálním konfliktem CO TO JE?**. Tímto způsobem ale spíše vysvětluje agresivní chování. Interpersonální konflikt můžeme využít k vysvětlení příčiny vzniku bezdomovectví pouze u části lidí, kteří se ocitli bez domova. Tato část lidí může spadat do první skupiny bezdomovců tak, jak byla určena v úvodu – jsou to ti lidé, kteří se stali bezdomovci dobrovolně, nebo alespoň vědomě. Hirschi se v této oblasti z části překrývá ve svých tezích s psychologickými teoriemi vysvětlující deviantní chování. Nicméně, jak on sám naznačuje, interpersonální konflikt není důsledkem patopsychologie jedince, nýbrž se může účastnit spíše jako spolu-příčina vzniku deviantního chování (tamtéž s. 233). Důležité je zde uvědomění si působení v čase. Interpersonální konflikt nevzniká jako sekundární vliv psychické

poruchy, nýbrž se může ve spojení s ní podílet na deviantním chování jedince. Z toho lze vyvodit, že kromě osobnostních predispozic jedince to jsou okolnosti a vnější vlivy okolí, které dávají vzniknout problematickým oblastem života člověka JAKÉ TO JSOU OKOLNOSTI?.

Aby člověk mohl dodržovat normy, je důležité, aby existovaly vztahy mezi ním a druhými (jeho okolím). Tyto vztahy dávají vzniknout touze (internalizaci) dodržování norem. Za touto podmínkou stojí předpoklad, že takový člověk, který úspěšně navázal vztahy se svým okolím (nebo naopak), chce dodržovat normy, aby dostal očekávání druhých. Pokud tedy člověk se svým okolím nenavázal uspokojivé vztahy, nemá ani touhu dostát jejich očekávání a tudíž dodržovat normy (Hirschi, 1969). Takové vysvětlení může být dostačující pro velkou část lidí, kteří jsou bez domova. Může platit pro ten druh lidí, u kterých je bezdomovectví primárním důsledkem samo o sobě, ale může být použito i pro vysvětlení jiných druhů bezdomovectví – jako sekundární příčina. Tím je myšleno např. rodinné krize – konflikt s pečující osobou.

Na některé skupiny bezdomovců lze dobře uplatnit Hirchiho teorii JAKOU, ČEHO?

INTERPERSONÁLNÍHO KONFLIKTU?????????????, ale zároveň nejsou zařaditelní ani do jedné ze skupin (bezdomovectví jako primární či sekundární důsledek). Jsou to takoví lidé, u kterých se bezdomovectví zkrátka objevilo, zároveň však měli možnost mu i zabránit. Jsou to ti lidé, kteří trpí citovou deprivací. Ta se může objevit v rodinách, či výchovných ústavech (školských institucí, dětských domovech, ...

Citová deprivace se nepřímou objevuje i v práci I. Nye. Dle jeho studií se vyšší míra delikvence (deviantního chování pro naše účely) objevuje u těchto dětí: v rodinách s nadprůměrným počtem dětí, u později narozených dětí a u rodin, které se často stěhovali. Můžeme z toho usuzovat, že vazby mezi dětmi a rodiči (popř. okolím – viz. často se stěhující rodiny) nebyly tak silné, potažmo došlo k citové deprivaci (i když třeba v menší míře, protože nějaké vztahy ačkoliv slabší byly přeci jen navázány). Nye ovšem (stejně jako Hirschi) upozorňuje, že nejen chování rodičů, ale rovněž zpětná vazba dětí ovlivňuje vztah mezi nimi (cit. podle Cullen a Wilcox, 2010). Zde je důležitá reciprocita a také osobnost dítěte. Opět je zde zdůrazněna myšlenka, že kromě vlivu okolí jsou spolu-působitelem i osobnostní determinanty.

UŽITÉ MYŠLENKY OBOU AUTORŮ TEORIE KONTROLY JSOU OBECNÉ, NENÍ JASNÉ, V ČEM JE JEJICH VAZBA NA KONTROLU, V ČEM TATO KONTROLA SPOČÍVÁ A JAK PŮSOBÍ NA VZNIK BEZDOMOVECTVÍ, ZCELA ABSENTUJE ÚVAHA A OPERACIONALIZACE JEDNOTLIVÝCH TYPŮ VAZEB, KTERÉ ROVNĚŽ NEZMIŇUJETE

ZDE MÁ BÝT OPERACIONALIZACE KLÍČOVÝCH VÝROKŮ Z PŘEDCHOZÍ KAPITOLY V PODOBĚ PRACOVNÍCH OTÁZEK!!!

4. Závěr

Na základě poznatků teorie T. Hirschiho a I. F. Nye můžeme odpovědět pozitivně na hypotézu, která byla stanovena v úvodu. Tyto teorie lze dobře uplatnit a jsou také empiricky ověřené. Nicméně bylo by přínosné provést aktuální studii, která by mohla určit platnost teorií v současnosti a na konkrétním místě.

Proč je možné zaměřit se konkrétně na skupinu mladých dospělých a potvrdit důležitost sociálních vazeb? Vyplývá to ze tří komponentů sociální vazby, které zde ještě nebyly jmenovány (4. je attachment viz. výše).

První z nich commitment (=závazek) předpokládá, že člověk zvažuje následky svého jednání a vyhodnotí dodržování norem jako výhodné, zatímco risk z deviantního chování jako příliš vysoký oproti možným výhodám deviantního chování. Takový předpoklad ovšem ztroskotává, pokud jsou výhody z deviantního chování vyšší než ztráty. To jsou právě případy opuštění domova kvůli rodinným krizím. Dalším důvodem může být slabá kontrola rodičů. Zde vzniká paralela s teorií I. Nye. Při slabé kontrole nedojde k internalizaci závazku – za špatné chování není dítě trestáno.

Dalším je involvement (=míra zapojení do společnosti) prostřednictvím společenských/společensky konformních aktivit. Tento aspekt není třeba příliš detailně rozebírat, protože je jasné jakým způsobem ovlivňuje sociální vazby. Hirchi (1969) tvrdí, že člověk také může být zaneprázdněn tolika

konformními aktivitami, že nemá prostor pro deviantní jednání. I zde je zřejmá souvislost s mladým věkem.

Posledním aspektem je belief (=víra). Tím se myslí víra ve společenské hodnoty. Pokud se shodují hodnoty společnosti a jedince, chová se daný člověk konformně a v souladu s normami společnosti, pokud se jeho hodnoty neshodují, vzniká deviantní chování (Hirschi, 1969). Jedním z druhů deviantního chování, kdy má člověk jiné hodnoty než většinová společnost, je právě bezdomovectví. Výše zmíněné aspekty teorie sociální vazby mohou být dobře uplatnitelné na vysvětlení některých příčin vzniku bezdomovectví, ale nelze je uplatnit na celé spektrum příčin vzniku.

Například některé teorie zabývající se společenskou strukturou, která zapřičiňuje bezdomovectví a neposkytuje možnost rovných šancí a příležitostí všem lidem stejně, by byly mnohem lépe uplatnitelné u takových případů jako je např.: ztráta zaměstnání, propuštění z vazby, atd.

Na rozhraní těchto dvou stanovisek stojí kupříkladu děti, které jsou propuštěny z dětského domova. U nich lze uplatnit jednak teorie sociální kontroly a jednak teorie nerovných příležitostí.

5. Zdroje

Cullen, F., & Wilcox, P. (c2010). *Encyclopedia of criminological theory*. (2 v. (xlvii, 1176 p.)). Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. Retrieved from:

http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNDc0MzI3X19BTg2?sid=203cc562-82e0-4653-a52a-76b3e781ace2@sessionmgr111&vid=0&format=EB&lpid=lp_655&rid=0

FEANTSA: What is Homelessness?. [online]. Retrieved from:

<http://www.feantsa.org/spip.php?article3381&lang=en>

Hradecká, V., & Hradecký, I. (1996). *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. (107 s.) Praha: Naděje.

Travis, H. (1969). *Social bond theory*. Retrieved from:

<https://is.muni.cz/auth/el/1423/jaro2015/SPR209/um/>